

գունով սև գծեր ունի . ոտքերն մուժդեղին , եղունգներն ու պոչն սև :

Հիւսիսային կողմերն ասոր մէկ տեսակն ալ կայ որ ձայնն մարդու ծիծաղին կը նմանի . մեծութիւնն վայրի աղանոյ չափ է : Սովորաբար հինգ վեց ձու կ'ածէ ձիթենիի գունով՝ վրան սև սև բծերով . թէ որ մէկն ուզէ ասոնց ձուն գողնալ , թէ արուն և թէ էգն դէմ կ'ելեն կը կռուրտին հետը : Եսոր ձագերուն միսն համով է կ'ըսեն :

Սովու ճերմակ Լնգըն խիստ պզտիկ է , կտուցն կարմիր . թւերուն երկայն փետուրքն սև՝ ծայրերն ճերմակ , գլուխն , կուրծքը , փորն ճերմակ , կոնակն սև , ոտքերն մուժ կանաչ , եղունգներն մանր՝ սև : Երեսն թէ շատ օգտակար է պարտէզներու , որդերն ու թրթուրները ջարդելու :

Եկէ մեծն ալ կայ որուն ոտքն ու կտուցն կապոյտ է . երկայնութիւնն տասնըվեց բթաչափ , կոնակն՝ բաց մոխրագոյն , թւերուն մէկ քանի փետուրներն սև գծեր ունին . ուրիշ փետուրներն ձեան պէս ճերմակ է . բայց գոյնը տարի տարուան վրայ կը փոխուի . առջի տարին քիչ մը սև կ'ըլլայ , երկրորդ տարին քիչ մը կը ճերմկի , երրորդ տարին ձեան պէս ճերմակ կ'ըլլայ :

Իսկ ասոնց մէջ ամենէն մեծն սև կոնակովն է , որ ինչուսն մէկ կանգուն երկայնք ունի . կտուցն հաստ , ուժով ու դեղին է , թւերն սև , մէկալ փետուրներն ճերմակ : Ես տեսակն շատ կը գտուի Եւրոպայի ծովերուն մօտերը : Եկէ քիչ մը պզտիկ , բայց ամենէն կատաղի է՝ Երվեկիայի ծովու Լնգըն , ասոր կտուցի ծայրն ծուռ ու սուր է . կտուցին արմատին վրայ սև մաշկ մը ունի : Սրայի գոյնն ընդհանրապէս սև է , ճանկերն սև , ուժով ու ծուռ :

Երիտտոտելի՝ Սահանք՝ ըսած թռչունն կ'երևնայ թէ այս պիտի ըլլայ կ'ըսեն բնախօսքն , վասն զի իր որսին վրայ երկնքէն սահանքի պէս կ'իջնայ : Երվեկիայի բնակիչներն մեծ պա-

տիւ կը սեպեն իրենց՝ ասոնց բարձր տեղ շինած բոյներն ելել ու հաւկիթներն առնել . անոր համար հին ատեն օրէնք կար կ'ըսեն , թէ ով որ այս գործքիս մէջ վարպետ կ'ըլլայ , ու իրեն յաջորդ չթողուր , այնպիսոյն մեռելն արժանի չէ որ հասարակաց գերեզմանքն թաղուի :

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. Երկրի առաջին վիճակը :

Երկրի տեսնուած աստղերը անհուն մեծութեամբ մէյմէկ լուսաւոր արեգակներ են , որ ճառագայթներով իրենց մոլորակներն ալ կը լուսաւորեն : Եսողերը ատենով հաստատուն կը կոչուէին որովհետև անոնց վրայ շարժում մը չէր տեսնուէր . բայց հիմա զանազան քննութիւն ցուցուած է , որ երկրի ամէն մարմիններն ալ յառաջատու շարժմանը մը ունին : Որոնք որ յայտնի մեծ ընթացք մը ունին և շրջան կ'ընեն իրենց արեգական վրայ՝ մոլորակ կ'ըսուին : Սոլորակները երկրիս պէս մարմին են : Սարմին ըսելով կ'իմանանք նիւթ մը որ սահման ունի : Եւ իրեք տեսակ մարմին կայ . հաստատուն , լոյծ և օդային : Հաստատուն մարմիններէն անոնք որ իրենք իրենց վրայ կը դառնան , ձւերնին չեն փոխեր , բայց միայն երբ որ չափէ դուրս արագութիւն ունենան : Ստի հիմա մոլորակները գնտաձւ ըլլալով թէ որ ստեղծուելու ատենին հաստատուն մարմիններ էին , պէտք էր ըսել որ մակերևոյթնին ամենեւին փոփոխութիւն մը կրած չէ , որով կը հետեւցնենք թէ ինչ որ հիմայ են՝ առաջ ալ նոյնպէս եղած պիտի ըլլային : Բայց թէ որ մէյմը աչքերնիս մեր երկրին վրայ դարձնենք , կը տեսնանք որ կարծիքնիս բոլորովին ծուռ է . և երբոր կ'ընդունինք թէ երկիրս ալ ուրիշ մոլորակաց նման է , պէտք է ըսենք որ անոնք ալ ի սկզբան հաստատուն մարմին

չէին . իսկ երկրիս նիւթը թէ որ ստեղծուելու ատեն հաստատուն մարմին չէր, հարկաւ պէտք է որ լոյծ կամ օդային , կամ թէ լոյծ և թէ օդային խառն մարմին մը եղած ըլլայ . այսպէս ալ ուրիշ մոլորակները :

Այսպիսի մարմին մը իր վրայ հօլովելու ատեն բոլորովին գնտի ձև կ'առնէ , և թէ որ պտոյտը խիստ արագ է , իր բևեռներուն կողմերը տափակ ու մէջ տեղը ուռած գունտ մը կը դառնայ . վասն զի բևեռներուն տակը մարմնոց կեդրոնախոյս զօրութիւնը պակաս ըլլալով քան թէ հասարակածին տակ , բնական է որ հոն տեղի մարմինները կ'ուզեն աւելի հեռանալ կեդրոնէն , որով հոն տեղը ուռած կ'ըլլայ ու բևեռներուն տակը տափակ . ահա այս ձևս ունին երկիրս և ուրիշ մոլորակներն իրենց առանցքին վրայ դառնալուն պատճառաւ :

Այս շարժմանս հետ ուրիշ շարժմունք մըն ալ ունեցան դէպ 'ի իրենց արեւն երթալու . և իրաւցընէ կ'երթային՝ թէ որ մէկ ուրիշ զօրութիւն մըն ալ առջի շարժմանն ուղղահայեաց՝ չբռնադատեր զիրենք ուղղագիծ առաջ երթալու , որով մոլորակները աս երկու զօրութեամբս թերաձև շրջաններ կը կատարեն իրենց արեւուն վրայ :

Մոլորակներուն լոյծ մարմին ըլլալուն պատճառն է ջերմութիւնը : Ինչ մեծ աստիճանի տաքութիւն պիտի ըլլայ ան տաքութիւնը , որ աս ահագին երկիրս ու մոլորակները լոյծ մարմիններ դարձուցեր է : Ինչ զարմանալի բան եղած պիտի ըլլայ աս կրակ դարձած գունտերուն այնպիսի արագութեամբ տիեզերաց մէջ պտրտիլն իրենց բոլոր քաճ ժամանակը . ինչ ահաւոր տեսարաններ էին՝ ան բոցին կայծերը որ կրակ դարձած թանձր գոլոշեաց մթնոլորտին մէջ կը ցատքըտէին , ան ելեքտրական ցնցմունքները , ան սարսափելի որոտմունքները . հրեղէն գետեր վազցընող հանքերը մէյմը իրարու հետ կը խառնուէին մէյմը կը բաժնուէին . ոսկին , երկաթն ու արծաթը ջրի նման լու-

ծուած ծծումբի հետ միանալով՝ եփ կ'ելլային , ու ցնդելով մթնոլորտին մէջի կազերուն հետ կը միանային ու փայլուն անձրևի պէս վար կը թափէին : Այսպէս բոլոր նոր ստեղծուած աշխարհքներուն թէ մակերևութին վրայ , թէ գունտին մէջը , ու թէ բոլոր մթնոլորտը՝ այսպիսի խառնակութեամբ կրակներով կայծակներով լեցուն էր :

Դարեր անցան աս գունտերուն անդունդէն դուրս ելլալէն վերջը , ինչուան որ սկսաւ Աստուծոյ դրած բնական կարգովը , կամաց կամաց ասոնց վրայէն մարմնոց լոյծ կրակ դառնալու պատճառը՝ որ էր ջերմութիւնը՝ պակսիլ : Մթնոլորտը սկսաւ մաքրուիլ . տեսակ տեսակ մետաղները՝ որ սաստիկ տաքութեան պատճառաւ կազ դարձած էին , սկսան կամաց կամաց լոյծ մարմիններ դառնալ , ու կրակ դարձած մեծ զանգուածներուն հետ՝ որ էին մոլորակները , միացան . վրանին հաստատուն կեղև մը սկսաւ կապել , որով մթնոլորտի մէջ եղած շոգիները լոյծ մարմիններէն տակաւ բաժնուեցան : Ինչ ատենը երկրիս ալ կրակ դարձած ընդերքը սկսաւ կարծրացած երեսին տակը սեղմիլ , նմանապէս կազերը հոն ճնշուելով , իրենց ընդլայնիչ յատկութիւնը երկրիս կարծրացած մակերևոյթը պատռտեցին , ժայռերն ու կարծրացած տեղերը իրենց եռացմամբ վեր բարձրացընելով՝ լեռներ ձևացուցին , վերջը աս լեռներուն ծայրերը բացուելով , մէջերնէն կրակ դարձած լոյծ մարմին մը գետի պէս կը բխէր՝ որ լաւայ կ'ըսուէին . ան ատեն երկրագունտս ան աստիճան սաստիկ կը շարժէր՝ որ ան ցնցման պատճառաւ մեծամեծ լեռներ նորէն եռացեալ անդունդին մէջ կորեան : Ինչ կալ կողմանէ հրեղէն ծովուն մէջ հաստատուն կղզիներ կը ձևանային ու մասնկանց իրարու հետ ունեցած ձգողութեամբ միանալով ու պաղելով , նորէն երկրիս կործանած մակերևոյթը կը ձևաւորուէր :